

Politologen som konsulent Tanker om en rolle under udvikling*

AF MOGENS N. PEDERSEN

We can all point to examples of a political scientist turned market researcher, a political scientist turned government employee, or a political scientist turned shoe salesman, and so on. Yet rarely does a political scientist seem to get hired in the public or private sectors *because* he or she is a political scientist. (Andres & Becher, 1989)

Indledning

Lad os starte diskussionen langt fra Reykjavik i rum og i tid. Næmlig i San Andrea in Percussina, en lille flække lidt uden for Firenze i Italien. Tidspunktet er d. 10. december 1513, datoen for et brev, som en af landsbyens beboere skrev til en ven, der på det tidspunkt var florentinsk gesandt i Rom.

Jeg vil gerne begynde med at citere nogle passager fra dette brev til Francesco Vettori. Brevet agtes som én af den italienske litteraturs perler, og jeg kommer nok til at gøre det megen uret, når jeg nu sammendrager det. Det får være.¹

Niccoló Machiavelli – for det var ham, der skrev – beretter her om, hvorledes hans dag går derude på landet, nogle måneder efter at han var blevet tortureret, afskediget fra sin stilling og forvist fra Firenze.

Han står op med solen, fanger drosler, inspicerer en skovhugst. Senere slapper han af ved en kilde, mens han passer sine fuglenet og læser kærlighedspoesi fra en medbragt bog. Drømmer også lidt om sine egne erotiske eventyr. Derefter går turen til kroen for at få et glas. Så hjem for at spise med familien. Og så – blot for at give lidt af atmosfæren – et første kort citat:

* Plenumsforedrag holdt ved IX. Nordiske Kongres for Statskundskab, Háskóli Íslands, Reykjavík, d. 16. august 1990. I den mundtlige version var enkelte mindre passager udeladt.

... Når jeg har spist, vender jeg tilbage til kroen, og træffer dér i reglen foruden værten en slagter, en møller og et par teglbrændere. Med disse dagdrivere slår jeg resten af dagen ihjel, mens vi spiller kort eller terning, for det meste kun om småmønt. Men deraf opstår tusind stridigheder og hånsordene flyver gennem luften, så man kan høre os skråle helt til San Casciano ...

... Det er det lusede liv jeg lever, mens jeg lader min hjerne mugne og lader den grusomme skæbne gå sin gang ...

Helt ringe var livet nu heller ikke, men man skal helt hen til solnedgang førend det lysnede:

... Når aftenen kommer vender jeg hjem og går ind i mit studerekammer. På tærskelen kaster jeg det snavsede tøj, som jeg har båret hele dagen, og ifører mig en hofmands kongelige klæder, så jeg sømmeligt kan træde ind på oldtidens mænds enemærker. Dér er de, og de byder mig velkommen. Med dem deler jeg den føde, som tilhører mig alene, og som jeg er født og båret til. Dér spørger jeg dem om grunden til deres handlinger, og de svarer mig med menneskelighed. I hele fire timer er jeg fri for alle ærgrelser ...

... Og eftersom Dante siger, at viden kræver, at man bevarer, hvad man har hørt og forstået, så har jeg noteret det ned, som jeg fandt vigtigt i samtalerne med dem, og har herom skrevet et lille arbejde, *De Principatibus*, hvor jeg, så godt jeg kan, fordyber mig i dette emne og diskuterer, hvad et fyrstedømme er, hvilke slags, der findes, hvordan de erobres og bevares, og hvorfor de går tabt ...

Machiavelli diskuterer derefter, hvad han skal gøre med bogen, herunder hvorvidt han skal dedikere den til den nye hersker over Firenze:

... Jeg har talt med Filippo om hvorvidt jeg burde give Medici denne lille bog eller ej, – og hvis jeg skulle, om jeg så skulle gøre det personligt eller lade den sende til

ham ... Den bitre nød tvinger mig ligefrem til at give ham den, for jeg bruger hurtigt min formue op her, og det kan ikke blive ved at gå på denne måde ... Det er næsten mit ønske, at Medici'erne vil bruge mig til ét eller andet, om jeg så skulle begynde med at slæbe sten ... Hvis de læste bogen, ville de se, at jeg ikke har sovet eller drevet den af i alle disse femten år, som jeg har ofret på diplomatiets kunst. Enhver, skulle jeg mene, burde være interesseret i at tage en mand i sin tjeneste, der har samlet så megen erfaring ...

Der er adskillige grunde til, at jeg har ønsket at begynde min diskussion af politologens rolle som konsulent med at citere disse gamle ord, og nogle af dem vil først komme frem undervejs.

Brevet indeholder et af de første rigtig kontante vidnesbyrd i statskundskaben om vort fags kobling af handling og kundskab, det aktive og det kontemplative liv. Det, der skete i studerekammeret var en forarbejdning af politiske erfaringer, ikke bare af læsning. Resultatet var formuleringen af et sæt af begrundede råd til den, der ville nå et bestemt politisk mål, nemlig det at opnå og derefter bevare herskermagten.² Man har sidenhen i århundreder diskuteret den anvendte metode og undret sig over dens – synes vi i dag – helt moderne behandling af forholdet mellem værdier og fakta og dens udstrakte brug af en betinget foreskrivende logik.

Med lidt god vilje kan man vel endda sige, at vi her hører den første politologiske konsulent ytre sig, – og han ser endda som mange af sine efterfølgere ud til at lægge vægt på honoraret samt på problemet med i det hele taget at finde en klient ...

Brevet beskriver endvidere på smukkeste vis de tre sfærer, som de fleste forskere kender på deres egen krop: privatlivssfæren, den videnskabelige erkendelses sfære, og så den tredje "grå zone" mellem politik og erkendelse, og mellem privatliv og arbejdsliv. Den passage, hvor man opnår viden og forståelse om politik gennem involvering i politisk aktivitet, og hvor man gør brug af sin indhøstede viden ved at stille den til rådighed for andre.

I tilfældet Machiavelli er det interessant i forbifarten at se, hvorledes de tre roller, – for vi kan også tale om privatlivsrollen, forskerrollen – og, hvorfor ikke? – konsulentrollen fordeler sig tidsmæssigt. Machiavelli var tydeligtvis ikke en "8-16-forsker", som man kan finde dem på nutidens universiteter.

Det er også værd at mærke sig, at de tre roller

var holdt skarpt adskilt fra hinanden, I særdeleshed var forskning dengang ikke – som det vist ofte er tilfældet idag – en aktivitet, der foregår ind imellem telefonopringninger, studentervejledning, kantinebesøg og rekreative tennistimer. Nej, Machiavelli skiftede til det bedste tøj; han trådte i bogstavelig forstand ind i forskerrollen. Og på samme måde må man forestille sig, at forfatterens foretræde for fyrsten må have været en begivenhed, der var skarpt markeret i tid og i rum.³

Men det fremgår også tydeligt, at skiftet fra den ene rolle til den anden, hvor markeret det end var, kunne foregå uden overskridelse af store mentale barrierer. At give konkrete råd til en fyrste lå for så vidt i direkte forlængelse af erkendelsesprocessen, på samme måde som denne proces udsprang af forskerens politiske aktivitet.

Det er denne pointe, som jeg vil gøre til mit normative hovedbudskab i denne forelæsning. Vi må som politologer se at få et mere tidssvarende, et mere afslappet og et mere aktivt forhold til politisk rådgivning, herunder rådgivning mod betaling. Vi må lære os selv og vore studenter at fungere i den rolle, som vi i mangel af bedre ord kan benævne konsulentrollen. Vi må – med andre ord – overveje, om vi ikke skal tage Machiavelli som model fremfor den Weber'ske *Wissenschaftler!*

2. Gårsdagens idealer

Den skarpe afgrænsning af sfærerne, som lige er blevet beskrevet, kan mange af os genkende. Den har været karakteristisk for politologiske forskeres tilværelse lige siden faget genopstod. Hvorfor? Fordi politologiens "professionelle etik" har tenderet til at forhindre koblingen af erkendelse og praksis. Det er – i min tid ihvertfald – på ingen måde blevet gjort let at overskride tærskelen mellem studerekammeret og magtens korridorer, – for nu at bruge indtil flere fortærskede billeder.

Politologer er i den moderne universitetsverden gennem uddannelse, forskeruddannelse og gentagne prøvninger blevet trænet til at bestride en position, hvortil der knytter sig en ret nøje defineret rolle, som har været velbeskrevet siden Max Weber 1918 holdt sine forelæsninger om *Wissenschaft als Beruf* og *Politik als Beruf*. Rollens indhold har været under stadig diskussion siden, men ikke desto mindre har fagets dominerende ideologi, den såkaldte værdirelativisme, givet en ganske præcis vejledning. Der er ting, man

kan, og ting man ikke kan, hvis man vil fortjene betegnelsen videnskabsmand, og i omgangen med det praktiske liv, herunder politisk praksis, bør man være særdeles forsigtig.

Jeg har lyst til at illustrere dette normsæt med en kort omtale af to af mine egne læremestre. Grunden til, at jeg vil bruge lidt tid på forholdene i mit eget land, er den at disse to grundlæggere af dansk statskundskab så smukt illustrerer, hvor varieret den værdirelativistiske holdning kan praktiseres.

I Danmark blev faget så at sige flasket op med det såkaldte værdiproblem. Statskundskabens to fædre, Erik Rasmussen og Poul Meyer, var dybt fascinerede af "den logiske kløft mellem er og bør", – og hvad deraf følger. De anså det begge for et nødvendigt led i fagets identitetsskabelse at opsætte barrierer mellem politik og politologi.

Erik Rasmussen, hvis indsats for dansk statskundskab har trukket de længste spor, er nok den egentlig ansvarlige for, at vi danske har brugt, og stadig bruger så megen tid på det såkaldte "værdi-problem". Han "importerede" Arnold Brecht's store kompendium om politisk teori (Brecht, 1959), og han gav argumentet sin egen pædagogiske udlægning (Rasmussen, 1968). Hvortil kommer, hvad han selvfølgelig ikke selv vidste dengang, at han gjorde disse ting på det optimale tidspunkt. Værdirelativismens rimeligt sofistikerede synspunkt, fremhævet fra Max Weber og støttet med henvisninger til den Myrdal'ske tankeverden, udgjorde et formidabelt hegn dengang – omkring 1970 – da statskundskabens eget værdigrundlag kom under diskussion. Selvfølgelig blev Erik Rasmussens synspunkt antastet, men det overlevede, og det er der vel ikke noget at sige til, for et mere gennemtænkt og dog fleksibelt standpunkt har man sjældent set.

Man kan nu bagefter tillade sig at sige, at det der manglede for at gøre argumentationen om denne grænsedragning helt overbevisende var en påpegning af, hvor grænserne i *praksis* går mellem politik og politologi, – altså en demonstration af *hvor langt* en politologisk forsker og underviser vil være parat til at gå ind i den politiske eller i den administrative jungle. På dette felt førte Erik Rasmussen sig imidlertid næsten smukke end Cæsars hustru. Han var i særdeleshed på intet tidspunkt borte i konsulentens ærinde.⁴

Poul Meyer tog nok lettere på problemet, – eller gjorde sig i hvert fald hurtigere færdig med det. Som tilfældet var med mange andre metodiske grundproblemer, indtog han en skarp og po-

lemisk, men samtidig en ambivalent holdning. Han kunne finde på at beklage, "at den beskæftigelse med politiske problemer, der er en selvfølge for enhver politisk tungetaler, på det nærmeste er tabu for den videnskabsmand, der har helliget sit liv til en systematisk udforskning af samfundets problemer" (Meyer, 1962:126). I praksis forlod han dog ofte det akademiske elfenbenstårn, især for at rådgive om administrationstekniske og juridiske spørgsmål. Dog gjorde han det altid i rollen som den kongeligt udnævnte tjenstemand, hvis naturlige pligt det var at yde uhonoreret rådgivning til administrative myndigheder og politikere. Iøvrigt mente han også, at statskundskaben "i form af en teknologi (bør) stå til rådighed for den, der skal træffe en beslutning" (Meyer, 1959:26).

Dette var en digression, vil nogle sikkert mene. Men jeg vil påstå, at disse to, til dels overlappende, holdninger var ret typiske, ja, vel tilsammen repræsenterede den dominerende holdning den gang. At de også faldt ganske godt sammen med de tanker, der samtidig cirkulerede i nordisk statskundskab dengang, kan man finde bekræftelse på, hvis man f. eks. genlæser den spændende debat, der fandt sted på den nordiske kongres i Göteborg i 1971.⁵ De afveg såmænd heller ikke stærkt fra de tanker, der blev tænkt andetsteds i verden i de år. Overalt var man optaget af at værne den videnskabelige forsknings integritet i forhold til den politiske praksis og at sætte barrierer op. Og i en vis forstand gælder det den dag idag. I de siden da forløbne år har værdirelativismen vist sin levedygtighed som grænsedragnings-redskab i forhold til den turbulente politiske omverden. Den har fint overlevet tidens mode-kampråb, enten de nu var formuleret som et krav om "relevans" overalt, eller man krævede "forskning for folket" – eller lignende. Alle disse påfund har man kunnet forstå og håndtere inden for rammerne af den gennemtænkte værdirelativistiske position.

Når jeg har ønsket at tage konsulentproblematikken op til diskussion i dag, er det fordi jeg fornemmer, at vi snart må til endnu engang at diskutere et aspekt af denne gamle tankeverden. Det må vi, fordi de materielle og institutionelle vilkår, som hidtil gjorde tankegangen adækvat, nu, lige så stille, er under forandring. Det bliver i stigende grad vigtigt for os, ikke at kunne sætte grænser, men derimod at kunne håndtere den situation, som allerede Machiavelli var konfronteret med, – nemlig hvorledes vores faglige viden

på en videnskabeligt legitim måde kan bringes til anvendelse i en markedssituation i forhold til relevante aftagere af en sådan viden.⁶

For nu at sætte tingene på spidsen: Hvis vi vil overleve, og i det mindste, hvis vi vil leve godt, må vi til i højere grad at "sælge" vores faglige viden på et marked. Vi må til at tænke på os selv som nogle professionelle mennesker, hvis speciale er, at vi er de mest kyndige i visse grundlæggende politiske anliggender, og at vi derfor er velegnede til at yde hjælp til klienter, der måtte have brug for rådgivning.

3. Dagens tendenser

Hvad er det, der sker omkring os og med os, – og hvorfor? Svaret kan gives på flere niveauer.

På det allermest generelle niveau, som man f. eks. kan træffe det i Heinz Eulau's snart tyve år gamle afhandling om *Skill Revolution and Consultative Commonwealth* (Eulau, 1973), er der tale om en global tendens, der ændrer de politiske relationer i samfundet, – og som dermed også ændrer politologernes placering. For Eulau er "The Consultative Commonwealth" én blandt flere mulige fremtider under udfoldelse og udvikling. Grundidéen i et iøvrigt ret kompliceret ræsonnement er, at som følge af såvel gamle som nye videns-baserede professioners vækst og stigende dominans i det moderne samfund, vil konsulent-prægede interaktionsformer brede sig og blive et gennemgående træk også i styringen af samfundet:

Consultation is the most characteristic aspect of the relationships among professional skill specialists and between them and their clients. Consultation will not be the dominant process but will complement, supplement, and implement other governmental processes like democratic participation bureaucratic organization, pluralistic bargaining, or oligarchic decision making.

Der kan være grund til at vende tilbage til Heinz Eulau's tanker senere. Her nævner jeg kun argumentet som ét af de mest gennemtænkte generelle fremtidsperspektiver, i hvilket konsulentrollen figurerer centralt. Man bør så også nævne, at Heinz Eulau ikke beskæftigede sig specielt med politologernes situation i den forbindelse, hvilket måske kan undre, når hans personlighed og analysens kontekst tages i betragtning.⁷

Nej, lad os heller begynde med noget meget mere nært og konkret. Hvem af os herinde har –

hånden på hjertet – ikke fra tid til anden i de seneste år optrådt i rollen som konsulent? D. v. s. har givet en form for faglig rådgivning til universitetsseksterne "kunder" mod betaling eller anden modydelse? Man behøver ikke at have været længe i en universitetsstilling, førend lejlighed gives. Ja, unge mennesker bliver såmænd fristet, endnu inden de har afsluttet deres forskeruddannelse. Hvor det for Machiavelli var ægte nød, der kunne drive ham til at give sit arbejde til magthaveren, så er det i vore dage for den universitetsansatte ofte ønsket om det, man så smukt kalder "realløns-stabilisering."

I så henseende er vi dog ikke noget enestående. Det er jo ikke bare universitetsansatte politologer, der i øget omfang går ind i denne rolle. Vi er måske endda de mest knibske – eller er vi måske bare de mindst efterspurgte?⁸ I realiteten kan man – i det mindste i Danmark, og mon ikke det også gælder de andre nordiske lande? – i disse år se, at forskere, dér hvor lejlighed gives, – og det vil sige dér, hvor markedskræfterne får mulighed for at virke og dermed regulere adfærden, – øger deres udadrettede aktiviteter – og dermed deres indkomst. Nogle så meget, at deres universitetsansættelse nærmer sig til at blive et bijob. Medicinske forskere driver privat praksis *on the sidelines*, psykologer ligeså. Sprogforskere rådgiver i mediebranchen og andre steder, hver der er brug for kommunikationsmæssig rådgivning. At dataloger, ingeniører og andre teknikere gør noget lignende er velkendt. Megen juridisk bistand gives efterhånden af de ansatte ved juridiske fakulteter, parallelt med denne professions øvrige rådgivning. Management-forskere og de andre erhvervsøkonomiske forskere ved vore handelshøjskoler holder sig heller ikke tilbage, når det drejer sig om at knytte nyttige – og indbringende – kontakter til det private næringsliv. Disse former for eksterne relationer har naturligvis altid eksisteret i et vist mål, men de spiller en meget større rolle i dag end før i tiden.

Man skal ikke bare se denne bevægelse som et udslag af ændrede lønmæssige relationer i samfundet eller noget andet lignende simpelt. Så ville den heller ikke være interessant at diskutere i et politologisk perspektiv.

Der er stærkere kræfter på spil, også ud over den generelle udvikling i retning af samfundets professionalisering, som Heinz Eulau diskuterede.

Lad mig omtale bare nogle få af disse tendenser.

For det første hænger udviklingen sammen med en ændret relation mellem universitetets forskning og dennes omgivelser. Vi er hastigt på vej væk fra den tyske model, eliteuniversitetet, og på vej mod noget nyt, som overfladisk ligner den amerikanske model, men som alligevel er bundforskellig fra den.

Vi er godt på vej mod et politisk styret og statsligt finansieret masseuniversitet – hvilket bl. a. også betyder – et universitet, hvor forskning og undervisning adskilles, ikke længere automatisk hører sammen. Enhver er nu på vej til at blive sin egen lykkes smed, når det gælder forskningsmulighederne. Den mest effektive styringsmekanisme for forskningen bliver nu den markedsbestemte konkurrence om de knappe midler. Universitetsforskeren tvinges til at stå i relation til omverdenen, og til at "sælge" sin viden. Det sker på mange forskellige måder: konkurrence om forskningsrådsmidler; anden offentlig bestillings- og/eller sektor-forskning; løsning af opgaver også for halv-offentlige, halv-private – og helt private. I 1971 foreslog Jörgen Westerstahl at man skulle tage "arkitektävlingen" som model for løsning- en af forskningsopgaver:

Beställaren talar om vad han önskar, olika forskargrupper kan komma in med principskisser och sedan får en eller flera grupper ett mindre anslag för att utarbeta en mera fullständig forskningsplan (Westerstahl, 1972:74–75).

Den tanke kunne man på den nordiske kongres dengang ikke rigtig lide. Men idéen er så sandelig sidenhen blevet set praktiseret. Jörgen Westerstahl var ganske fremsynet, må man vist sige!

Det, jeg her har sagt om ændringerne i den universitetsbaserede forsknings status kunne fortjene flere kommentarer. Det tillader tiden ikke, så lad mig blot sammenfatte den komplicerede udvikling på den måde, at et vigtigt aspekt af den såkaldte "demokratisering" af universiteterne er deres voksende afhængighed af omgivelserne, af et uoverskueligt antal "klienter", så at sige.⁹ Heinz Eulau talte om en voksende "klientusikkerhed" i de forskellige akademiske professioner, og han fremhævede faktisk universitetslærernes situation som præget af en specielt høj grad af usikkerhed (Eulau, 1977:80). Tiden har også givet *ham* mere ret, end man anede dengang.

Den anden tendens, jeg vil omtale, hænger sammen med den første. Der er inden for de seneste år begyndt en meget spændende udvikling.

Vi kalder den i dagligdagen for "internationalisering." En side af internationaliseringen består i ændringer af produktionsmåden for visse typer forskning i takt med at der opstår globale eller regionale markeder for forskningsresultaterne. James Coleman (1990:624 ff.) har for nylig peget på, hvorledes store dele af opinions- og kommunikationsforskningen er blevet løftet op på et internationalt plan, – og dermed også er ved at blive revet løs fra universiteterne. I hvert fald vil universiteternes forskere skulle ud for at konkurrere på et internationalt marked, hvis de vil være med i denne udvikling. Tendensen rækker dog langt videre, end skitseret af James Coleman. I det omfang, hvori der opstår landegrænseoverskridende "markeder" for forskning og udredning, vil den enkelte forsker og den enkelte universitetsinstitution skulle til at regne med nye parametre i konkurrencen om bevillinger. Er det helt vanvittigt at forestille sig at man i en ikke så fjern fremtid kommer til at opleve udlicitering af politologisk forskning i EF-regi? Er der f. eks. ikke mange gode grunde til at forvente nye og mere markedsorienterede organisationsformer for valgforskningen?

Når ordet "marked" er sagt, har man også taget hul på den tredie vigtige tendens, der kan iagttages. Det drejer sig nemlig også om en ideologisk understøttet tendens i forholdet mellem samfundsvidenskaberne og deres omgivelser. Markedskræfterne har fået en renaissance overalt. Det er blevet mondænt at forfægte liberale principper. Virksomheder, organisationer, ja, såmænd også offentlige institutioner forventes i stigende grad at skulle klare sig selv i en konkurrencesituation. I denne situation bliver konsulenten en karakteristisk figur. En lejesoldat, så at sige, som kan hyres for kortere eller længere tid.

Konsulenten blev i løbet af 1970'erne en kendt figur i det private næringsliv. Før den tid var det vel nærmest fyrede eller fallerede erhvervsledere, der i en kortere periode prøvede at ernære sig som selvstændige erhvervsrådgivere. Nu er det næsten umuligt at tænke sig noget ændret i en privat organisation, uden at der medvirker en konsulent. Der opstod ganske enkelt i løbet af ret få år et helt nyt marked for rådgivning om virksomhedskultur, ledelse, organisation, personaleadministration, strategi og meget andet godt.

Det var da denne tendens nåede frem til den offentlige administration i løbet af 1980'erne, at konsulentrollen fik et nyt perspektiv for de samfundsvidenskaber, der beskæftiger sig med poli-

tiske fænomener.

Hvad var det egentlig, der skete?

Den svenske Maktudrednings slutrapport siger det kort og præcist (1990:53): "Det sena 1980-talets offentlige liv kom . . . i stor utsträckning att präglas av en jakt efter det nya ledarskapet." Det var en jagt, man blev inspireret til fra amerikansk organisationsteori, – vel at mærke ikke direkte, men via den private sektor og dens "videnskabelige", omrejsende guruer. Med i købet fik man en managementideologi, der mange steder er slået igennem i en sådan grad, at det næppe er helt forkert at tale om en "skjult privatisering" af den offentlige administration (Premfors, 1989:33–34).

Igen opstod der et marked, en situation, hvor flere kategorier af vejledere følte sig kaldet, – heriblandt universiteternes forskere. Der har været nemme penge at tjene og ofte ganske let adgang til projektmidler. Kravene om videnskabelig stringens og originalitet har ikke været det mest iøjnefaldende i denne situation. Det bør måske til mange politologers ros siges, at vort fags udøvere ikke har fået den placering i dette marked, som man skulle forvente i betragtning af deres faglige kunnen.

Så meget om disse udviklingstendenser.

Jeg fristes til en parentetisk bemærkning. Det har egentlig under forberedelsen af dette foredrag forbavset mig at konstatere, at den politologiske litteratur ikke har særlig meget at sige om de fænomener, jeg her har omtalt. Det må nok konstateres, at vi som politologer ikke har gjort meget for gennemtænke én af vore mulige fremtider. Der findes næppe heller empiriske undersøgelser af de eksterne relationers og konsulentfænomenets faktiske udbredelse, hvorimod der er lavet undersøgelser af andre videnskabers praksis i så henseende.¹⁰ Almene lærebøger i politologisk metodik er endnu også tavse om emnet, hvorimod der i de seneste år er opstået en interessant diskussion om forskerroller og -etik inden for den specialdisciplin, der kalder sig selv policy analyse (Premfors, 1989). Man kan imidlertid let komme til at tro, at rådgivningsvirksomhed enten er noget, som politologer almindeligvis ikke befatter sig med, – eller er noget de ikke vil vedkende sig at de giver sig af med.

4. Konsulentrollens begrebsmæssige bestemmelse

Hvis den beskrivelse og prognose, som jeg lige har forsøgt mig med, er bare en lille smule rigtig, – og det er den! – bør vi naturligvis besinde os på vores fremtidige arbejdssituation, og først og

fremmest få et mere afklaret forhold til dette nye vigtige aspekt af politologens fremtidige professionelle rolle. Vi må med andre ord gennemdrøfte, hvad det vil sige, – og hvad det kan betyde, – at forskeren stiller politologisk viden til rådighed for forskellige typer af aftagere af denne viden, kort udtrykt: fungerer som konsulent.

På den mig tildelte tid kan jeg kun nå at skitseret et svar på dette spørgsmål, men forhåbentlig tilstrækkeligt til at kunne starte en diskussion.

Nu har jeg hidtil brugt ord som rådgiver og konsulent i flæng. Vi må nok hellere skærpe sprogbrugen.

Det er nærliggende at starte med at finde definitionen i den nærmeste fremmedordbog, hvor konsulentbegrebet bestemmes som en "fagkyndig rådgiver". Graver man lidt dybere i den latinske etymologi, bliver det hurtigt klart, at begrebet er ganske komplekst, og at det i virkeligheden kun kan forstås i en videre begrebsmæssig sammenhæng – eller rettere sagt som en bestemt form for social relation, som vi for enkeltheds skyld kan benævne *konsulent-relationen* eller, når vægten lægges på det normative aspekt, *konsulentrollen*.

Heinz Eulau søgte i sin forelæsning om *Skill Revolution and the Consultative Commonwealth* at indkredse relationen således (Eulau, 1977: 100):

The different meanings and uses of *consultare* yield a comprehensive profile of the consultative relationship. The relationship is entered voluntarily for the purpose of deliberation or consideration because one party, the seeker of advice, is ignorant or in need of help, while the other party, the consultant, is a skilled or learned person who gives advice diligently and intelligently. The consultant, however, is not just an expert but also a compassionate person who cares for and worries about the matter brought to him for counsel, and he has the gift of accurate diagnosis and wise prognosis.

I den erhvervsøkonomiske verden, hvor konsulenter er talløse som sand på stranden, kan man finde en ret fyldig diskussion af denne relation samt en vis enighed om et simpelt begrebsæt, som anvendes ret tvangfrit, og som nok også er mere praktisk anvendeligt end Heinz Eulau's.¹¹

For det første bestemmes *konsulenten* strukturelt som den ene part i et to-sidigt forhold, hvor *klienten* er den anden part. Klienten stiller konsulenten en *opgave* og konsulenten forelægger klienten en *opgaveløsning*. Så simpelt er *det!*

Denne første begrebsbestemmelse kompletteres af en anden, der lægger vægt på konsulentrollens professionelle aspekt:

Konsulenten opfattes som en *professionel rådgiver*, der udbyder faglige serviceydelser i markedet, og som i sit virke efterlever en række af hans profession formulerede foreskrifter og adfærdsnormer, ofte nedfældet i et af den professionelle organisation vedtaget "etisk codex."¹²

Professionsbegrebet er i denne praksisorienterede verden således nøje forbundet med konsulentbegrebet, – ganske som det iøvrigt var det i Heinz Eulau's terminologi. Man kan ved læsningen af den erhvervsøkonomiske litteratur iøvrigt få indtrykket af, at ønsket om at blive taget alvorligt som profession er større, end realiteterne kan holde til. Det er måske også derfor, at det for os andre er værd at hæfte os ved litteraturen om virksomhedskonsulenter . . .

5. Hvilken form for professionel rådgivning bør vi antage som model?

Hvis idealet er – eller bliver – den professionelt forankrede rådgivning, bliver det essentielt for os at spørge, om vi kan lære noget af den måde, som de andre, – eller skal vi sige: de "rigtige", – professioner udøver deres rådgivningsopgave på? Om ikke andet kan vi måske lære noget om, hvad vi selv har gjort forkert, når vi har bevæget os ind på denne bane. Lad mig gøre nogle få bemærkninger om forskellige modellens relevans. For at forenkle diskussionen vil jeg nøjes med at kritisere en meget almindelig analogi samt lægge et godt ord ind for en mere sjældent brugt sammenligning.

5.1 Ingeniøren som model?

Paradoksalt nok eksisterer der i hidtidig litteratur en tilbøjelighed at tage ingeniøren eller teknikeren som model for den anvendelses-orienterede politolog. Når jeg bevidst bruger udtrykket "paradoksalt", er det fordi jeg finder denne analogi ringest af alle de, der kan komme på tale.

Hvad er nemlig det karakteristiske ved en ingeniør eller tekniker? At han er en person, der råder over en sikkert forankret faglig viden inden for et område, hvor komplicerede opgaver forventes løst på en rationel og – som hovedregel – økonomisk optimal måde.

Det ville være en stor forskningsopgave at få overblik over anvendelsen af denne "forkerte" analogi inden for samfundsvidenskaberne. Dertil har man for længe brugt udtrykket "social engi-

neering". Lad mig kun gøre et par korte antegninger med baggrund i mit eget speciale, den komparative politik.

Idéen om såkaldt "political engineering" blev her vist første gang markedsført af Giovanni Sartori i en afhandling om metodikken i forbindelse med politisk udviklingsteori (Sartori, 1968). Den, der mere end andre har taget modellen alvorligt, er hollandsk-amerikaneren Arend Lijphart, der har gjort sig til talsmand for noget han kalder "consociational engineering", forstået som aktiv rådgivning af politikere med særligt behov herfor, – nemlig politikere der opererer i politiske systemer, der er karakteriseret ved dybtgående sociale, sproglige eller religiøse konflikter.¹³ Han har også i et vist omfang udøvet sin rådgivning gennem et forslag til nye styre- og samarbejdsformer i sydafrikansk politik (Lijphart, 1985).

Lijphart har stillet det centrale spørgsmål i forbindelse med denne og lignende modeller: Er vi som politologer berettigede til at beskæftige os med "politisk ingeniørkunst" eller med at rådgive politiske praktikere, når vores egen viden er så ufuldkommen, som den er?

Han opstiller et sæt ganske vidtgående krav til "the political engineer"¹⁴:

- 1) Han må åbent fremlægge og diskutere det mål, der søges opnået.
- 2) Han må så klart som muligt beskrive det middel, eller den procedure, han foreslår.
- 3) Det pågældende middel må enten være en nødvendig betingelse for at nå målet, eller må i det mindste være det bedste blandt flere mulige.
- 4) Det pågældende middel må være en tilstrækkelig betingelse for at opnå det pågældende mål.
- 5) De side-effekter, der følger af at benytte det pågældende middel, må være kendte og analyserede, og en cost-benefit-analyse må være faldet ud til fordel for brugen af det pågældende middel.

Disse krav er ret beset dem, vi vil stille til enhver ingeniørmæssig rådgivning. Jeg ville i hvertfald nødig køre over en Storebæltsbro eller flyve til Island i et fly, der ikke var konstrueret i overensstemmelse med disse grundregler for rationel teknologisk adfærd. Og mon vi ikke kan være enige med Lijphart om, at sådanne betingelser ikke kan opfyldes af den eksisterende teori om "consociational democracies?" Ja, jeg tillader mig at spørge, om der her i lokalet er nogen, der kan pege på ét eneste eksempel på en politologisk teori, der kan danne grundlag for videnska-

beligt gyldig rådgivning i denne strikte forstand?¹⁵ I bedste fald kan man bruge ingeniørmodellen som et utopisk mål, man dog stræber henimod. Måske vil man engang komme til at besidde en så sikker teoretisk og empirisk viden, at man kan løse teknologiske opgaver på en for klienten tilfredsstillende måde. Det bliver dog næppe i vores tid!

Nej, skal vi lære af andre, er det næppe ingeniørerne, der er mest relevante. Det er snarere de gamle professioner, medicinen og juraen, som har noget at byde på, bl. a. og især fordi de arbejder i en sammenhæng, hvor der ofte hersker teoretisk og informationsmæssig usikkerhed. Lad mig lige antyde nogle synspunkter gennem en kort reference til lægevidenskaben.

5.2 Lægen som model?

Det er godt nok her siden tidernes morgen blevet fremført, at denne analogi mellem lægen og politologen hviler på den grundlæggende fejl, at den implicerer sygdom. Jeg kan i denne forbindelse ikke lade være med at erindre om, at Sokrates fortalte Polemarchos, at "for dem, der ikke er syge, er en læge unyttig."¹⁶ En amerikansk politolog har hertil føjet den let perfide bemærkning, at "et politisk samfund sandelig også skal være meget sygt, førend det finder på at søge hjælp hos politologien" (McWilliams, 1970:357).

Måske skal vi alligevel give modellen en chance. Der er nemlig ikke så lidt vi kan bruge.

Tænk blot på en dygtig praktiserende læge. Han foretager sig tre ting i forhold til sin klient, som vi andre kunne lære af:

- han diagnosticerer, hvilket vil sige, at han starter en interaktiv søgeproces uden at have sikker viden om resultatet på forhånd. Men han har en faglig viden, der, kombineret med patientens beskrivelser af sine plager, fører frem til et sikrere og sikrere billede af tilstanden.

- på grundlag af en mere eller mindre sikker diagnose behandler han, og han gør det også selv om han ikke kender årsagen til at en given kur hjælper. Han prøver sig frem, og ser, hvordan det går.

- han optræder i visse situationer i en speciel terapeutrolle, d. v. s. går ind i et tæt interaktion med patienten med henblik på at finde en "problemløsning", baseret på en slags "hjælp-til-selv-hjælp"-filosofi.

Vi skal nok til at spørge os selv, om vi ikke kan lære noget af disse aspekter af lægens professionelle rolle? F. eks. kunne vi lære at handle og

tænke på samme måde, eller i det mindste tage disse rolle-aspekter som model i situationer, hvor en klient eller en potentiel klient klager over, at noget ikke fungerer ordentligt.

Det kan imidlertid fastslås, at politologer i meget ringe grad har påtaget sig diagnostikerens rolle. Det er også sjældent at de er gået ind for at løse opgaver, der forudsætter en interaktiv process, for slet ikke at tale om en terapeutisk indsats. Politologer er som hovedregel bedst til at gøre det mere ufarlige arbejde, f. eks. evaluering og såkaldt "implementeringsforskning", og det gælder nok især når de arbejder under kontrakt og tidspress. Og når det gælder disse specialer, er man som bekendt "long on description and short on prescription" (Elmore, 1979:601).

Hvis man her i stedet et øjeblik vender sig til den verden, der befolkes af management-konsulenter, så opererer man dér, udover med den gammeldags ekspertrolle,¹⁷ også med roller som "diagnostiker", "sparringspartner" og "proceskonsulent", tre konsulenttyper, der just er karakteriseret ved stor vægt lagt på interaktion med klienten og/eller proces-orientering og mindre vægt lagt på teoretisk og skudsikker viden (Poultfelt, 1987:40-52). Den sidste af de just nævnte roller, "proceskonsulent", har iøvrigt meget tilfælles med den medicinske og den psykologiske verdens terapeut-rolle.

Det ligger mig fjernt at foreslå, at vi skal tage den moderne virksomhedskonsulent som model for vores rådgivningsarbejde. Men jeg tør godt påstå, at vi politologer kan lære en del af at studere den litteratur, der mere alment behandler management-verdens konsulentrolle. Vi kan også lære meget om vore muligheder ved at studere de forskellige professioners egen selvforståelse, herunder deres etiske normsæt. Heinz Eulau talte om konsulenten som også værende "a compassionate person who cares for and worries about the matter brought to him for counsel." Her ramte han noget centralt. Det er nemlig lige præcis den af professionen opbyggede og vedligeholdte codex, samt de dertil knyttede disciplinærsystemer, der, i forbindelse med f. eks. lægers og juristers ubetingede identifikation med klienten og hans mål, gør at disse professioners rådgivning er efterspurgt selv i de mangfoldige tilfælde, hvor professionens udøvere ikke har éntydige og 100 % effektive råd at give.¹⁸

6. En illustration: Politisk risikoanalyse

Én og anden kunne sikkert godt på nuværende

tidspunkt tænke sig en konkret illustration af de udviklingstendenser, jeg så flot har postuleret. Det letteste ville her være at henvise til den såkaldte policy-analyse i dens mange former. Ikke mindst i den brede forståelse, som Rune Premfors har gjort sig til talsmand for (Premfors, 1989). Det er først og fremmest her, at der har udviklet sig kontakter med eksterne klienter.

Nu er det imidlertid min opfattelse, at politologers eksterne orientering – og herunder deres funktion i en konsulentrolle – vil – og bør – komme til at række længere ud end til implementeringsanalyser, til evalueringer og til alle de andre i tid "bagudrettede" og derfor temmelig uskyldige og risikofri tjenesteydelser til den offentlige administration, som en del politologer har syslet med i de sidste år. Man vil i fremtiden forvente, at vi tør gå længere. Man vil måske endda forvente af os, at vi tør fremkomme med prognoser og med rådgivning, der rækker ud i fremtiden, – rådgivning, der kan vise sig at være fejlagtig. Derfor kan der være grund til at bruge en illustration fra denne boldgade.

Så her følger en kort beretning om den såkaldte politiske risikoanalyse, som for nogle år siden blev et modfænomen i amerikansk politologi.

Politisk risikoanalyse er betegnelsen på den systematiske aktivitet, der giver sig af med at foretage analyser af de risici, der er forbundet med især bankers og multinationale virksomheders investeringer og andre transaktioner i udenlandske sammenhænge. Disse virksomheder ønsker naturligvis at reducere usikkerheden omkring deres beslutninger. Den service de ønsker, består simpelthen i svar på spørgsmålet: "Hvordan vil ikke-økonomiske faktorer i investeringens omgivelser påvirke virksomheden – i positiv såvel som i negativ retning?" Og de spørger f. eks. om lande som Iran, Iraq, Kuwait og Saudi-Arabien.

I slutningen af 1970'erne begyndte amerikanske banker og store multinationale virksomheder af let forståelige grunde at efterspørge denne form for viden.

Joseph LaPalombara var én af de amerikanske politologer, der tidligt begyndte at diskutere fænomenet (LaPalombara, 1982). Han gjorde først og fremmest opmærksom på, at der her foreslå et frugtbart arbejdsfelt for fagets kandidater, vel at mærke, hvis man fik uddannelsen givet den rette drejning, og hvis man fik "positioneret" sig i forhold til aftagerne af denne specielle viden. Drejningen skulle bestå i en øvelse i hurtig, men ikke nødvendigvis præcis, anvendelse af fagets begre-

ber og viden på udviklingen i et givet land. Ikke journalistiske oversigter, men *anvendelse* af eksisterende viden:

If we have pet theories about who gets what, when, and how in politics, we should be prepared to suggest how these theories are likely to play out in a given country at a given point in time.

LaPalombara gik så vidt som til at mene, at såfremt man kunne få givet fagets "teoretiske konstruktioner" en sådan jordforbindelse, kunne man opnå en frugtbar kontakt med denne del af erhvervslivet. Ja, man kunne stile højere endnu:

If we can steer clear of pretentiousness in this endeavour, we will perhaps in the longer run succeed where our colleagues in economics, armed with those models and their numbers, have thus far failed.

LaPalombara pegede dog også på faren for, at politologernes virke ville komme til at bestå i teori-løse forudsigelser og rangordninger af lande efter en eller anden form for kvantificeret "risiko", endda måske med indtil flere decimaler.

Hvordan gik det så?

Ja, det gik stærkt i begyndelsen. Som svampe efter en varm og fugtig periode dukkede artiklerne op. Dog var der nok flere avis-artikler, end der var forskningsbaserede artikler i de professionelle tidsskrifter.¹⁹ Den chock-tilstand, som udviklingen i Iran i de år hensatte amerikanerne i, var medvirkende til at give de nye specialister vind i sejlene.

Snart havde man sågar fået egen organisation (APRA) med over 400 medlemmer, hvoraf et stigende antal var politologer. Man begyndte at tale om egen professionel karriere. Man kunne også iagttage en stærk øgning i antallet af konsulentfirmaer. Det så ovenikøbet ud til, at risiko-analytikerens niche kunne blive til en genvej til succes i forretningslivet, mente nogle.

Men så døde bevægelsen lige så hurtigt, som den var opstået. Det lukrative job-marked materialiseredes aldrig. Som én af de nye konsulenter – for General Motors – har beskrevet dérouten, så gik det lige så stærkt nedad som opad: "Værst af alt, mange risikoanalytikere mistede deres job; ja, nogle af dem blev endda tvunget til at vende tilbage til den akademiske verden . . ." (Rayfield, 1986:249)

Risiko-analyse foretages naturligvis stadigvæk. Og der er fortsat politologer med. Men der er ik-

ke tale om nogen blomstrende virksomhed. Ved APSA's årlige kongres er emnet vist ikke længere på dagsordenen.²⁰

Hvorfor slog bevægelsen fejl? Hvorfor viste denne konsulent-niche sig ikke rigtig levedygtig?

Man kan give mange svar. Nogle af dem har at gøre med udviklingen i amerikansk erhvervsliv såvel som i den globale økonomi gennem 1980'erne, og de er i denne forbindelse irrelevante. Andre kan nævnes. Her følger tre antydninger.

Politisk risiko-analyse blev "markedsført" i tiden efter den iranske revolution. Man var dengang voldsomt fikseret på, at politisk risiko er forbundet med voldsomme samfundsomvæltninger og store avisoverskrifter. Det var sådan noget man forventede, at den nye type konsulenter kunne forudsige. Og det kunne de ikke, bl. a. fordi der ikke skete så meget i de år. Men også fordi der vel næppe er noget politologer er dårligere til end at analysere samfundsomvæltninger og system-transformationer, når de så endelig forekommer. Det sidste års begivenheder i Østeuropa og den allersidste tids hændelser omkring Golfen bør stemme alle politologer til dyb ydmyghed på egne og fagets vegne.

En anden vanskelighed som nogle risiko-analytikere løb ind i, bestod i at man overvejende forventede "hard facts" fra dem. Kun den slags analytisk viden, der kunne indplaceres i et regneark, var værd at samle på. "Kvalitative" overvejelser om sandsynlige ændringer i samfundets normer, i kulturmønstre, og i vælgerbefolkningens holdninger, om mulige forandringer i koalitionsadfærd, og om mulige ændringer i skattelovgivning og erhvervspolitik, – og måske i særdeleshed "løst sagtige" overvejelser om sammenhængen mellem disse forskellige typer af fænomener, – den slags overvejelser var ikke nær så lette at "sælge" til og i virksomhederne som selv ret naive økonomiske analyser af sammenhængen mellem antal dræbte ved gadeulykker, rentehøjde, inflation og udviklingen i militærbudgetternes størrelse . . .

Joseph LaPalombara, som vist i dag i så henseende er en skuffet mand, gjorde på IPSA-kongressen i 1988 opmærksom på yderligere én meget væsentlig grund til, at risiko-analytikerne ikke kunne fastholde deres position. Hans synspunkt fremdrages her, fordi det knytter smukt an til de bemærkninger, der ovenfor blev gjort om den professionelle konsulents identifikation med klienten.

Det viste sig i praksis, at risikoanalytikernes

færdigheder for firmaerne ikke repræsenterede en nær så værdifuld viden som den man kunne få fra andre typer af konsulenter. En risikabel situation er som regel noget, der udvikler sig over ganske lang tid, i det mindste nogle uger. Det er da udmærket at vide noget om, hvor risikabelt det mon kan være at gå ind i en ny international investering. Men der findes faktisk effektive midler til neutralisering af en risiko: "options", "swaps", "futures" – og hvad det nu altsammen hedder. Dertil kommer, at hvis man allerede er involveret i investeringer i et givet land eller i en given region, så er det i virkeligheden ikke information om politiske risici, der er vigtigst. Man vil betale et meget større honorar til den konsulent, der kan hjælpe én med at sikre fortsættelsen af virksomheden under turbulente forhold, hvis risikoen skulle materialisere sig, og til den konsulent, der kan hjælpe én med at få kapitalen ført i sikkerhed, hvis det skulle gå rigtig galt. Kort sagt: juridisk og bankmæssig konsulentbistand er som hovedregel mere værd i en risiko-sammenhæng.²¹

Man kan måske slutte denne lidt traurige betretning med at fastslå, at politologerne ikke ganske slog til. Hvor de andre samfundsvidenskaber ikke sjældent formår at intervenere og at rådgive om intervention, dér har politologen hidtil været alt for meget af en tilskuer. "Politologen afventer: Han forklarer hvad der sker, – men han får det ikke til at ske . . ." (Sartori, 1968:261).

7. Slutord

Der har altid, lige siden Machiavellis dage, været farer forbundet med at drive sin videnskab tæt på politisk praksis. Men der er også klare gevinster at hente i dette farlige område.

De intellektuelle gevinster består vel især i muligheden af at komme i nærheden af den "rigtige" politik, – til forskel fra bøgernes, survey'enes, og de statistiske rapporters skygebilleder. Derigennem åbnes engang i mellem mulighed for at se politiske fænomener i et nyt perspektiv, som kan vise sig teoretisk frugtbar. Det personlige samvær med politikere og administratorer og erhvervslivets ledere og menige kan heller ikke undgå at lære forskeren meget om det politiske livs iboende begrænsninger og om hans egen videnskabs grænseegne.

Farerne er nok mere iøjnefaldende. Faren for at miste den personlige integritet er den største og langt den alvorligste, bl. a. fordi det ofte varer længe, førend omgivelserne opdager at forskeren

har kompromitteret sig selv. Faren for selv at blive en gemen deltager i den politiske eller bureaukratiske kamp er altid til stede, også som en risiko for, at man på irreversibel vis mister kollegernes respekt.

Jeg har prøvet at argumentere for, at færre og færre af os i de kommende år vil kunne tillade os at holde en fornem afstand til disse problemer. En del af dagens politologer og mange flere af fremtidens vil komme ud i en balancegang, som ikke altid bliver nem.

Der er to bemærkninger, jeg gerne vil gøre her til sidst. De tager os begge tilbage til forelæsningsindledningen.

For det første er der intet i det hidtil sagte, der kan rokke ved værdirelativismens *credo*. Når det angår den legitime omgang med værdier, vil politologer som hidtil, med Erik Rasmussens ord (1968:33) være

... i stand til at beskæftige sig med, hvilke værdier, der hyldes, hvorledes de er opstået, hvilke konsekvenser de indebærer, deres indbyrdes forhold, med hvilke midler de kan fremmes eller modarbejdes osv. Videnskaben kan herved yde væsentlig bistand til og påvirke det valg mellem alternativer, som er kernen i enhver politisk afgørelse ...

Vægtningen i politologens arbejde vil blot blive flyttet til citatets sidste halvdel, som derfor her er blevet fremhævet også i typografisk henseende.

For det andet er det på sin plads at minde om, at allerede vores fjerne forgænger i den lille flække i Toscana gik denne balancegang fra politik til erkendelse og tilbage igen. Af ham kan vi stadig lære meget: at meget afhænger af, om man har et klart billede af, ikke alene hvor dagligdagen hører op og forskningen begynder, men også af, hvad faglig rådgivning kan bestå i, samt forståelsen af, hvor den fagligt funderede rådgivning hører op og eventuelt bliver til en for forskeren kompromitterende politisk handling!

Noter

- ¹ Som grundlag for den sproglige bearbejdelse er benyttet de på dansk eksisterende oversættelser af H. A. Paludan (1930) og G. Rønberg (1949), sammenholdt med seneste oversættelse i Ehnmark, 1987.
- ² Den århundredlange diskussion om hvorvidt dette var det endelige mål eller blot et praktisk middel til opnåelsen af et smukkere mål, behøver ikke at bekymre os her. Ehnmark (1987) har en god diskussion.

- ³ Hvorvidt og hvordan et sådant foretræde virkelig fandt sted er en helt anden sag, som ikke behøver at blive diskuteret her. Se evt. Barincou, 1961:77-78.
- ⁴ Jeg støtter mig her også på Erik Rasmussens egne erindringer, som de findes i ikke-publiceret form (Rasmussen, 1989-90) samt på Rasmussen, 1983.
- ⁵ Jeg tænker her ikke bare på diskussionen mellem Erik Rasmussen og Stefan Björklund, men også den mellem Stein Rokkan og Jörgen Westerståhl om forskningsstrategi, (Statsvetenskaplig Tidskrift 1972, hæfte 1).
- ⁶ Min opfattelse er parallel med den, man kan finde udtrykt i en nylig amerikansk debat (Andres & Beecher, 1989), jævnfør også Eckstein, 1990.
- ⁷ Afhandlingen blev oprindeligt fremført som Presidential Adress ved APSA's kongres i 1972.
- ⁸ Dette er ihvertfald Andres & Beecher's synspunkt (1989), men de beskæftiger sig kun med den amerikanske markedssituationen.
- ⁹ Forskellige aspekter af "demokratiseringen" af universiteterne kan bl. a. findes drøftet i Pedersen, 1983 og i Pedersen, 1988.
- ¹⁰ Se bl. a. den bibliografiske oversigt i Brewer & deLeon, 1983:178.
- ¹¹ Jeg har i denne forbindelse især støttet mig til Poulfelt, 1987 og den dér refererede litteratur.
- ¹² Eksempler på sådanne codices kan f. eks. findes i Poulfelt & Brask, 1989:144-54.
- ¹³ Argumentationen findes i den fyldigste udgave i Lijphart, 1977, se især kap. 7. I Lijphart, 1984, kap. 13 tales mere generelt om "constitutional engineering", et endnu mere omfattende begreb.
- ¹⁴ Se Lijphart, 1977:223-24. Formuleringerne hidrører til dels fra Hoogerwerf, 1973.
- ¹⁵ William H. Riker (1982) er i en videnskabshistorisk analyse af udviklingen af den såkaldte "Duverger's lov" meget tæt på at sige, at der ikke i empirisk statskundskab findes grundlag for en sådan "engineering".
- ¹⁶ Se nærmere i Platon's Staten, Første bog, stk. 332E.
- ¹⁷ Den rolle, der ovenfor benævntes ingeniør-modellen.
- ¹⁸ Eulau (1973) giver en god oversigt og mange henvisninger. Andre gode oversigter findes i Torgersen, 1972 og Elliott, 1972. På dansk må fremhæves Gullestrup & Herskin, 1975.
- ¹⁹ Man kan finde en god, tidlig, bibliografisk oversigt i Coplin & O'Leary, 1983. For en nyere og mere specialiseret oversigt, se Nesseler, 1987.
- ²⁰ Derimod afholdtes der under sidste IPSA kongres (Washington 1988) en Special Session. Det sted i verden, hvor der er mest liv i bevægelsen synes at være i Syd-Europa (Umberto Gori, Firenze).
- ²¹ LaPalombara's ræsonnement, der fremførtes mundtligt, er her refereret efter hukommelsen samt substantielt udbygget på grundlag af den instruktive fremstilling i Economist, 1987.

Referencer

- Andres, Gary J. & Janice A. Beecher (1989) "Applied Political Science: Bridging the Gap or A Bridge Too Far?" *PS* September 1989:636-39.
- Barincou, Edmond (1961) *Machiavelli* London: Evergreen Books.
- Brecht, Arnold (1959) *Political Theory - The Foundations of Twentieth-Century Political Thought* Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Brewer, Garry D. & Peter deLeon (1983) *The Foundations of Policy Analysis* Homewood, Ill.: The Dorsey Press.
- Coleman, James S. (1990) *Foundations of Social Theory* Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Coplin, William D. & Michael K. O'Leary (1983) "Introduction to Political Risk Analysis" *Learning Packages in the Policy Sciences PS-24* Croton-on-Hudson, NY: Policy Studies Associates.
- Demokrati och Makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport.* (1990) Stockholm: SOU 1990:44.
- Eckstein, Harry (1990) "More About Applied Political Science" *PS* March 1990:54-56.
- Economist (1987) "The Risk Game - A Survey of International Banking" Special Report *The Economist* March 21 1987.
- Ehnmark, Anders (1987) *Magtens hemmeligheder. Et essay om Machiavelli* (dansk oversættelse) København: Samleren.
- Elliott, Philip (1972) *The Sociology of the Professions* London: Macmillan.
- Elmore, Richard F. (1979) "Backward Mapping: Implementation Research and Policy Decisions" *Political Science Quarterly* 94:601-16.
- Eulau, Heinz (1973) "Skill Revolution and Consultative Commonwealth" *American Political Science Review* 76 (March 1973):169-91. Afhandlingen er genoptrykt senest i *Politics, Self, and Society* Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1986. I denne sammenhæng er der citeret fra et genoptryk fra 1977: *Technology and Civility - The Skill Revolution in Politics* Stanford, Calif.: Hoover Institution Press.
- Hoogerwerf, A. (1973) "Rationalisering en demokratisering van beleid" *Bestuurswetenschappen* 27, no. 5: 306-07.
- LaPalombara, Joseph (1982) "Assessing the Political Environment for Business: A New Role for Political Scientists" *PS*, Spring 1982:180-86.
- Lijphart, Arend (1977) *Democracy in Plural Societies* New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, Arend (1984) *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, Arend (1985) *Power-sharing in South Africa* Berkeley, Calif.: Institute of International Studies, UC-Berkeley.
- McWilliams, Wilson Carey (1970) "Political Arts and Political Sciences", i Green, Philip & Sanford Levinson, eds. *Power and Community: Dissenting Essays in Political Science* New York: Vintage Books: 357-82.
- Meyer, Poul (1959) *Politik. Statskundskab i grundtræk* København: Nyt Nordisk Forlag.
- Meyer, Poul (1962) *Politisk Videnskab* København: Berlingske Forlag.
- Nesseler, Hubertus (1987) *Politische Risikoanalyse - Beurteilungsverfahren deutscher Banken im Auslandsgeschäft* Frankfurt (Main): R. G. Fischer Verlag.
- Pedersen, Mogens N. (1983) "Why, Who, and How? Normative Problems of Co-determination in the Public Sector, Illustrated by University Reforms in Denmark and Sweden" *Statsvetenskaplig Tidskrift* 86:315-30.
- Pedersen, Mogens N. (1988) "The Irreversible Process of University "Democratization": The Danish Case" *International Journal of Institutional Management in Higher Education* 12:115-28.
- Platon (1961) *Staten*. Oversat af H. Ræder. København: Hans Reitzel.
- Pouffelt, Flemming (1987) *Konsulentlære* København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Pouffelt, Flemming & Jørgen Brask (1989) *Ledelsen og konsulenten - om brug af konsulenter* København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Premfors, Rune (1989) *Policyanalys* Lund: Studentlitteratur.
- Rasmussen, Erik (1968) *Komparativ Politik Bd. 1* København: Gyldendal.
- Rasmussen, Erik (1983) "Mina lärofäder" *Statsvetenskaplig Tidskrift* 86:109-16.
- Rasmussen, Erik (1989-90) "Min Manddoms Muse: Statskundskaben" Utrykt manuskript.
- Rayfield, Gordon (1986) "Raiders of the Lost Art: Adventures of a Political Scientist in the Private Sector" *PS* Spring 1986:248-51.
- Riker, William H. (1982) "The Two-Party System and Duverger's Law: An Essay on the History of Political Science" *American Political Science Review* 76: 753-66.
- Sartori, Giovanni (1968) "Political Development and Political Engineering" i John D. Montgomery & Albert O. Hirschman, eds. *Public Policy* vol. 18 Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Sforza, Grev Carlo, red. (1949) *Machiavellis udødelige tanker* (Oversat af G. Rønberg) København: Martins forlag.
- Statsvetenskaplig Tidskrift* (1972) häfte 1.
- Torgersen, Ulf (1972) *Professionssociologi* Oslo: Universitetsforlaget.
- Vedel, Valdemar red. (1928-30) *Storhedstiden i italiensk og spansk litteratur* Gyldendals Bibliotek, bind 11 København: Gyldendals Boghandel. (Brev fra Machiavelli til Francesco Vettori, oversat af H. A. Paludan).
- Westerståhl, Jörgen (1972) Indlæg om forskningsstrategi. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, häfte 1:74-78.